Συλλογή της Νομολογίας

ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (πρώτο τμήμα)

της 20ής Δεκεμβρίου 2017*

«Προδικαστική παραπομπή – Χώρος ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης – Κανονισμός (ΕΕ) 1259/2010 – Ενισχυμένη συνεργασία στον τομέα του δικαίου που είναι εφαρμοστέο στο διαζύγιο και τον δικαστικό χωρισμό – Αναγνώριση ιδιωτικού διαζυγίου εκδοθέντος από θρησκευτικό δικαστήριο σε τρίτο κράτος – Πεδίο εφαρμογής του εν λόγω κανονισμού»

Στην υπόθεση C-372/16,

με αντικείμενο αίτηση προδικαστικής αποφάσεως δυνάμει του άρθρου 267 ΣΛΕΕ, που υπέβαλε το Oberlandesgericht München (ανώτερο περιφερειακό δικαστήριο Μονάχου, Γερμανία) με απόφαση της 29ης Ιουνίου 2016, η οποία περιήλθε στο Δικαστήριο στις 6 Ιουλίου 2016, στο πλαίσιο της δίκης

Soha Sahyouni

κατά

Raja Mamisch,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (πρώτο τμήμα),

συγκείμενο από τους R. Silva de Lapuerta (εισηγήτρια), πρόεδρο τμήματος, C. G. Fernlund, J.-C. Bonichot, A. Arabadjiev και E. Regan, δικαστές,

γενικός εισαγγελέας: H. Saugmandsgaard Øe

γραμματέας: K. Malacek, διοικητικός υπάλληλος,

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία και κατόπιν της επ' ακροατηρίου συζητήσεως της 31ης Μαΐου 2017,

λαμβάνοντας υπόψη τις παρατηρήσεις που υπέβαλαν:

– ο R. Mamisch, εκπροσωπούμενος από την C. Wenz-Winghardt, Rechtsanwältin,

– η Γερμανική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τους T. Henze και M. Hellmann, καθώς και από την J. Mentgen,

– η Βελγική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τις L. Van den Broeck και C. Pochet,

– η Γαλλική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τους D. Colas και D. Segoin, καθώς και από την E. Armoët,

* Γλώσσα διαδικασίας: η γερμανική.

– η Ουγγρική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τους M. Z. Fehér και G. Koós, καθώς και από την M. Tátrai,

– η Πορτογαλική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τους L. Inez Fernandes και M. Figueiredo, καθώς και από την M. Carvalho,

– η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, εκπροσωπούμενη από τον M. Wilderspin και την M. Heller,

αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα που ανέπτυξε τις προτάσεις του κατά τη συνεδρίαση της 14ης Σεπτεμβρίου 2017,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

1 Η αίτηση προδικαστικής αποφάσεως αφορά την ερμηνεία των άρθρων 1 και 10 του κανονισμού (ΕΕ) 1259/2010 του Συμβουλίου, της 20ής Δεκεμβρίου 2010, για τη θέσπιση ενισχυμένης συνεργασίας στον τομέα του δικαίου που είναι εφαρμοστέο στο διαζύγιο και τον δικαστικό χωρισμό (ΕΕ 2010, L 343, σ. 10).

2 Η αίτηση αυτή υποβλήθηκε στο πλαίσιο ένδικης διαφοράς μεταξύ της Soha Sahyouni και του Raja Mamisch σχετικά με την αναγνώριση αποφάσεως διαζυγίου εκδοθείσας από θρησκευτική αρχή σε τρίτο κράτος.

Το νομικό πλαίσιο

Το δίκαιο της Ένωσης

Ο κανονισμός 1259/2010

3 Οι αιτιολογικές σκέψεις 9 και 10 του κανονισμού 1259/2010 έχουν ως εξής:

«(9) Ο παρών κανονισμός αναμένεται να οδηγήσει στη δημιουργία σαφούς και πλήρους νομικού πλαισίου για το δίκαιο που είναι εφαρμοστέο στο διαζύγιο και τον δικαστικό χωρισμό στα συμμετέχοντα κράτη μέλη, να διασφαλίσει στους πολίτες ενδεδειγμένες λύσεις από άποψη ασφάλειας δικαίου, προβλεψιμότητας, ευελιξίας, καθώς επίσης να αποτρέπει τις περιπτώσεις κατά τις οποίες ο ένας εκ των συζύγων υποβάλλει αίτηση διαζυγίου πριν από τον άλλον προκειμένου να εξασφαλίσει ότι η διαδικασία θα υπαχθεί σε συγκεκριμένο δίκαιο το οποίο θεωρεί ότι εξυπηρετεί καλύτερα τα δικά του συμφέροντα.

(10) Το καθ' ύλην πεδίο εφαρμογής και το διατακτικό του παρόντος κανονισμού θα πρέπει να συνάδουν με τον κανονισμό (ΕΚ) 2201/2003 [του Συμβουλίου, της 27ης Νοεμβρίου 2003, για τη διεθνή δικαιοδοσία και την αναγνώριση και εκτέλεση αποφάσεων σε γαμικές διαφορές και διαφορές γονικής μέριμνας ο οποίος καταργεί τον κανονισμό (ΕΚ) 1347/2000 (ΕΕ 2003, L 338, σ. 1)] […]

[…]».

4 Το άρθρο 1 του κανονισμού 1259/2010 προβλέπει τα εξής:

«1. Ο παρών κανονισμός εφαρμόζεται στο διαζύγιο και τον δικαστικό χωρισμό, σε περιπτώσεις στις οποίες υπάρχει σύγκρουση δικαίων.

2. Ο παρών κανονισμός δεν εφαρμόζεται στα ακόλουθα ζητήματα, ακόμα και αν τίθενται απλώς ως προκαταρκτικό ερώτημα στα πλαίσια διαδικασίας διαζυγίου ή δικαστικού χωρισμού:

[…]».

5 Το άρθρο 4 του κανονισμού αυτού, το οποίο τιτλοφορείται «Οικουμενική εφαρμογή», ορίζει τα ακόλουθα:

«Το καθοριζόμενο από τον παρόντα κανονισμό δίκαιο εφαρμόζεται ακόμα και αν δεν πρόκειται για δίκαιο συμμετέχοντος κράτους μέλους.»

6 Το άρθρο 5 του κανονισμού 1259/2010 προβλέπει τα εξής:

«[…]

2. Με την επιφύλαξη της παραγράφου 3, οι συμφωνίες σχετικά με το εφαρμοστέο δίκαιο συνάπτονται και τροποποιούνται ανά πάσα στιγμή, αλλά το αργότερο κατά τη στιγμή κατά την οποία επιλαμβάνεται της υποθέσεως το δικαστήριο.

3. Εφόσον προβλέπεται από το δίκαιο του δικάζοντος δικαστηρίου, οι σύζυγοι μπορούν επίσης να ορίζουν το εφαρμοστέο δίκαιο ενώπιον του δικαστηρίου κατά τη διάρκεια της διαδικασίας. Σε αυτή την περίπτωση, ο προσδιορισμός καταχωρίζεται στα πρακτικά του δικάζοντος δικαστηρίου σύμφωνα με το δίκαιο αυτού του ιδίου.»

7 Το άρθρο 8 του ίδιου κανονισμού έχει ως εξής:

«Ελλείψει επιλογής σύμφωνα με το άρθρο 5, το διαζύγιο και ο δικαστικός χωρισμός υπόκεινται στο δίκαιο του κράτους:

α) της συνήθους διαμονής των συζύγων κατά τον χρόνο υποβολής αγωγής στο δικαστήριο ή, ελλείψει αυτής

β) της τελευταίας συνήθους διαμονής των συζύγων, υπό την προϋπόθεση ότι η διαμονή αυτή δεν έπαυσε να υφίσταται ένα έτος και πλέον πριν από την υποβολή αγωγής στο δικαστήριο και εφόσον ο ένας εκ των συζύγων εξακολουθεί να διαμένει στο συγκεκριμένο κράτος κατά τον χρόνο υποβολής αγωγής στο δικαστήριο ή, ελλείψει αυτής

γ) της ιθαγένειας των δύο συζύγων κατά τον χρόνο υποβολής αγωγής στο δικαστήριο ή, ελλείψει αυτής

δ) του επιληφθέντος δικαστηρίου.»

8 Το άρθρο 10 του κανονισμού 1259/2010 ορίζει τα εξής:

«Σε περίπτωση κατά την οποία το εφαρμοστέο δυνάμει των άρθρων 5 ή 8 δίκαιο δεν προβλέπει τον θεσμό του διαζυγίου ή δεν παρέχει στον έναν εκ των συζύγων, λόγω του φύλου του, ισότιμη πρόσβαση σε διαζύγιο ή σε δικαστικό χωρισμό, εφαρμόζεται το δίκαιο του δικάζοντος δικαστηρίου.»

9 Το άρθρο 12 του ίδιου κανονισμού προβλέπει τα εξής:

«Η εφαρμογή μιας διάταξης του δικαίου που καθορίζεται βάσει του παρόντος κανονισμού δεν μπορεί να αποκλεισθεί παρά μόνον εάν αυτή η εφαρμογή είναι προδήλως ασυμβίβαστη με τη δημόσια τάξη του κράτους του δικάζοντος δικαστηρίου.»

10 Κατά το άρθρο 13 του κανονισμού 1259/2010, «[κ]αμία διάταξη του παρόντος κανονισμού δεν υποχρεώνει τα δικαστήρια συμμετέχοντος κράτους μέλους, το δίκαιο του οποίου δεν προβλέπει τον θεσμό του διαζυγίου ή δεν αναγνωρίζει τον εν λόγω γάμο ως έγκυρο για τον σκοπό της έκδοσης διαζυγίου, να εκδώσουν διαζύγιο κατ' εφαρμογή του παρόντος κανονισμού.»

11 Το άρθρο 18 του ίδιου κανονισμού προβλέπει τα εξής:

«1. Ο παρών κανονισμός εφαρμόζεται μόνον στις αγωγές οι οποίες υποβάλλονται και στις συμφωνίες κατά την έννοια του άρθρου 5 οι οποίες συνάπτονται από τις 21 Ιουνίου 2012.

[…]

2. Ο παρών κανονισμός δεν θίγει τις συμφωνίες επιλογής του εφαρμοστέου δικαίου οι οποίες έχουν συναφθεί σύμφωνα με το δίκαιο του συμμετέχοντος κράτους μέλους του οποίου δικαστηρίου έχει επιληφθεί της εκάστοτε υπόθεσης πριν από τις 21 Ιουνίου 2012.»

Ο κανονισμός 2201/2003

12 Κατά το άρθρο 1, παράγραφος 1, στοιχείο α', του κανονισμού 2201/2003, ο κανονισμός αυτός εφαρμόζεται, ανεξάρτητα από το είδος του δικαστηρίου, σε αστικές υποθέσεις που αφορούν το διαζύγιο, τον δικαστικό χωρισμό ή την ακύρωση του γάμου των συζύγων.

13 Το άρθρο 2 του εν λόγω κανονισμού προβλέπει τα εξής:

«Για τους σκοπούς του παρόντος κανονισμού:

[…]

4) Ο όρος "απόφαση" περιλαμβάνει κάθε απόφαση διαζυγίου, δικαστικού χωρισμού ή ακύρωσης γάμου, καθώς και κάθε απόφαση σχετικά με τη γονική μέριμνα, που εκδίδεται από δικαστήριο κράτους μέλους, ασχέτως ονομασίας της, όπως "διαταγή", "διάταξη" ή "απόφαση"·

[…]».

Το γερμανικό δίκαιο

14 Το άρθρο 107 του Gesetz über das Verfahren in Familiensachen und in den Angelegenheiten der freiwilligen Gerichtsbarkeit (νόμου περί της διαδικασίας σε οικογενειακές υποθέσεις και υποθέσεις εκούσιας δικαιοδοσίας, στο εξής: FamFG), το οποίο τιτλοφορείται «Αναγνώριση των αλλοδαπών αποφάσεων σε γαμικές διαφορές», προβλέπει τα εξής:

«(1) Οι αποφάσεις περί ακυρώσεως, κηρύξεως της ακυρότητας ή λύσεως του γάμου οι οποίες εκδίδονται στην αλλοδαπή […] αναγνωρίζονται μόνον εφόσον η διοίκηση των δικαστηρίων του ομόσπονδου κράτους έχει διαπιστώσει ότι συντρέχουν οι προϋποθέσεις της αναγνωρίσεως. Αν η

απόφαση εκδόθηκε από δικαστήριο ή αρχή κράτους του οποίου αμφότεροι οι σύζυγοι ήταν υπήκοοι κατά τον χρόνο εκδόσεως της αποφάσεως, η αναγνώριση δεν προϋποθέτει διαπίστωση της διοικήσεως των δικαστηρίων του ομόσπονδου κράτους.

(2) Αρμόδια είναι η διοίκηση των δικαστηρίων του ομόσπονδου κράτους στο οποίο έχει τη συνήθη διαμονή του ένας από τους συζύγους. […]

(3) Οι κυβερνήσεις των ομόσπονδων κρατών μπορούν να μεταβιβάσουν, με κανονιστική πράξη, τις εξουσίες που παρέχουν στις διοικήσεις των δικαστηρίων οι παρούσες διατάξεις σε έναν ή περισσότερους προέδρους του Oberlandesgericht […]

(4) Η απόφαση λαμβάνεται κατόπιν αιτήσεως. Η αίτηση μπορεί να υποβληθεί από οποιονδήποτε αποδεικνύει έννομο συμφέρον για την αναγνώριση.

(5) Αν η διοίκηση των δικαστηρίων του ομόσπονδου κράτους απορρίψει την αίτηση, ο αιτών μπορεί να ζητήσει από το Oberlandesgericht να αποφανθεί.

(6) Αν η διοίκηση των δικαστηρίων του ομόσπονδου κράτους διαπιστώσει ότι συντρέχουν οι προϋποθέσεις της αναγνωρίσεως, ο σύζυγος ο οποίος δεν υπέβαλε την αίτηση μπορεί να ζητήσει από το Oberlandesgericht να αποφανθεί. Η απόφαση της διοικήσεως των δικαστηρίων του ομόσπονδου κράτους παράγει αποτελέσματα από την ημέρα της κοινοποιήσεώς της στον εναγόμενο. Εντούτοις, η διοίκηση των δικαστηρίων του ομόσπονδου κράτους μπορεί να ορίσει στην απόφασή της ότι αυτή θα αρχίσει να παράγει αποτελέσματα από της λήξεως της με αυτή οριζομένης προθεσμίας.

(7) Αρμόδιο είναι το πολιτικό τμήμα του Oberlandesgericht στην περιφέρεια του οποίου έχει την έδρα της η διοίκηση των δικαστηρίων του ομόσπονδου κράτους. Η αίτηση εκδόσεως δικαστικής αποφάσεως δεν έχει ανασταλτικό αποτέλεσμα. Τα τμήματα 4 και 5 καθώς και τα άρθρα 14, παράγραφοι 1 και 2, και 48, παράγραφος 2, εφαρμόζονται mutatis mutandis στη διαδικασία.

(8) Οι ανωτέρω διατάξεις εφαρμόζονται mutatis mutandis οσάκις ζητείται να διαπιστωθεί ότι οι προϋποθέσεις της αναγνωρίσεως δεν πληρούνται.

(9) Η διαπίστωση ότι οι προϋποθέσεις της αναγνωρίσεως πληρούνται ή δεν πληρούνται δεσμεύει τα δικαστήρια και τις διοικητικές αρχές.

[…]»

15 Το άρθρο 108 του FamFG, το οποίο τιτλοφορείται «Αναγνώριση των λοιπών αλλοδαπών αποφάσεων», προβλέπει τα εξής:

«(1) Εκτός από τις αποφάσεις σε γαμικές διαφορές, οι αλλοδαπές αποφάσεις αναγνωρίζονται χωρίς να απαιτείται ειδική διαδικασία.

(2) Οι διάδικοι που έχουν έννομο συμφέρον μπορούν να ζητήσουν την έκδοση αποφάσεως σχετικά με την αναγνώριση ή τη μη αναγνώριση αλλοδαπής αποφάσεως μη περιουσιακού περιεχομένου. Το άρθρο 107, παράγραφος 9, εφαρμόζεται mutatis mutandis. […]

(3) Κατά τόπον αρμόδιο για την έκδοση αποφάσεως επί αιτήσεως δυνάμει της παραγράφου 2, πρώτη περίοδος, είναι το δικαστήριο στην περιφέρεια του οποίου, κατά την ημερομηνία υποβολής της αιτήσεως,
1. ο εναγόμενος ή άλλο πρόσωπο το οποίο αφορά η απόφαση έχει τη συνήθη διαμονή του, ή
2. ελλείψει αρμοδιότητας κατά το σημείο 1, εκδηλώνεται ενδιαφέρον για τη διαπίστωση ή υπάρχει ανάγκη για παροχή συνδρομής.

Οι αρμοδιότητες αυτές είναι αποκλειστικές.»

16 Το άρθρο 17, παράγραφος 1, του Einführungsgesetz zum Bürgerlichen Gesetzbuch (εισαγωγικού νόμου του Αστικού Κώδικα, στο εξής: EGBGB), όπως ίσχυε μέχρι την έναρξη ισχύος, στις 29 Ιανουαρίου 2013, του Gesetz zur Anpassung der Vorschriften des Internationalen Privatrechts an die Verordnung (EU) Nr. 1259/2010 und zur Änderung anderer Vorschriften des Internationalen Privatrechts (νόμου περί προσαρμογής του ιδιωτικού διεθνούς δικαίου στον κανονισμό 1259/2010 και τροποποιήσεως άλλων διατάξεων του ιδιωτικού διεθνούς δικαίου), της 23ης Ιανουαρίου 2013 (*BGBl.* 2013 I, p. 101), όριζε τα εξής:

«(1) Το διαζύγιο υπόκειται στο δίκαιο το οποίο είναι εφαρμοστέο στις γενικές συνέπειες του γάμου κατά την ημερομηνία καταθέσεως της αγωγής διαζυγίου. Αν η λύση του γάμου δεν είναι δυνατή βάσει του δικαίου αυτού, το διαζύγιο εμπίπτει στο γερμανικό δίκαιο, εφόσον ο σύζυγος που ζητεί το διαζύγιο είναι Γερμανός κατά την ημερομηνία αυτή ή ήταν Γερμανός κατά την ημερομηνία του γάμου.

(2) Η λύση του γάμου στη Γερμανία είναι δυνατή μόνο με δικαστική απόφαση.

[…]»

Το ιστορικό της διαφοράς της κύριας δίκης και τα προδικαστικά ερωτήματα

17 Στις 27 Μαΐου 1999, ο R. Mamisch και η S. Sahyouni τέλεσαν γάμο στην περιφέρεια του ισλαμικού δικαστηρίου της Χομς (Συρία). Ο R. Mamisch έχει τη συριακή ιθαγένεια από τη γέννησή του. Στη διάρκεια του 1977 απέκτησε τη γερμανική ιθαγένεια με πολιτογράφηση. Έκτοτε έχει και τις δύο ιθαγένειες. Η S. Sahyouni έχει τη συριακή ιθαγένεια από τη γέννησή της. Μετά τον γάμο της, απέκτησε τη γερμανική ιθαγένεια.

18 Μέχρι το 2003, οι σύζυγοι ζούσαν στη Γερμανία και στη συνέχεια μετακόμισαν στη Χομς. Το καλοκαίρι του 2011, λόγω του εμφυλίου πολέμου στη Συρία, επέστρεψαν για σύντομο διάστημα στη Γερμανία, ενώ στη συνέχεια, από τον Φεβρουάριο του 2012, έζησαν εναλλάξ στο Κουβέιτ και στον Λίβανο. Στη διάρκεια αυτής της περιόδου διέμειναν επίσης επανειλημμένως στη Συρία. Επί του παρόντος, αμφότεροι οι διάδικοι της κύριας δίκης ζουν και πάλι, σε διαφορετικές κατοικίες, στη Γερμανία.

19 Στις 19 Μαΐου 2013, ο R. Mamisch εξέφρασε τη βούλησή του να διαζευχθεί τη σύζυγό του, δι' απαγγελίας του τύπου του διαζυγίου από τον εκπρόσωπό του ενώπιον του θρησκευτικού δικαστηρίου της Σαρία στη Λαττάκεια (Συρία). Στις 20 Μαΐου 2013, το δικαστήριο αυτό διαπίστωσε τη λύση του γάμου με διαζύγιο μεταξύ των συζύγων. Στις 12 Σεπτεμβρίου 2013, η S. Sahyouni υπέγραψε δήλωση σχετικά με τις παροχές που έπρεπε να λάβει από τον R. Mamisch βάσει του θρησκευτικού νόμου για συνολικό ποσό 20 000 δολαρίων Ηνωμένων Πολιτειών (USD) (περίπου 16 945 ευρώ), η οποία είχε ως εξής:

«[…] Έλαβα όλες τις παροχές που δικαιούμαι βάσει του γαμικού συμφώνου και λόγω του διαζυγίου που επήλθε με μονομερή βούληση του συζύγου μου και, ως εκ τούτου, τον απαλλάσσω από όλες τις υποχρεώσεις που υπέχει απέναντί μου δυνάμει του γαμικού συμφώνου και της αποφάσεως διαζυγίου που εκδόθηκε από το δικαστήριο της Σαρία στη Λαττάκεια στις 20 Μαΐου 2013 […]»

20 Στις 30 Οκτωβρίου 2013, ο R. Mamisch ζήτησε την αναγνώριση του διαζυγίου που απαγγέλθηκε στη Συρία. Με απόφαση της 5ης Νοεμβρίου 2013, ο πρόεδρος του Oberlandesgericht München (ανώτερου περιφερειακού δικαστηρίου Μονάχου, Γερμανία) δέχθηκε την αίτηση, διαπιστώνοντας ότι συνέτρεχαν οι νόμιμες προϋποθέσεις για την αναγνώριση της εν λόγω αποφάσεως διαζυγίου.

21 Στις 18 Φεβρουαρίου 2014, η S. Sahyouni ζήτησε να ακυρωθεί η απόφαση αυτή και να κριθεί ότι δεν συντρέχουν οι προϋποθέσεις για την αναγνώριση της αποφάσεως διαζυγίου.

22 Με απόφαση της 8ης Απριλίου 2014, ο πρόεδρος του Oberlandesgericht München (ανώτερου περιφερειακού δικαστηρίου Μονάχου) απέρριψε την αίτηση της S. Sahyouni. Στην εν λόγω απόφαση, επισημάνθηκε ότι η απόφαση διαζυγίου διεπόταν από τον κανονισμό 1259/2010, ο οποίος εφαρμοζόταν επίσης στα διαζύγια που εκδίδονται χωρίς τη διαπλαστικού χαρακτήρα συνδρομή δικαστηρίου ή δημόσιας αρχής (στο εξής: ιδιωτικά διαζύγια). Ελλείψει έγκυρης επιλογής του εφαρμοστέου δικαίου και ελλείψει κοινής συνήθους διαμονής των συζύγων κατά το προ του διαζυγίου έτος, το εφαρμοστέο δίκαιο προσδιορίζεται βάσει των διατάξεων του άρθρου 8, στοιχείο γ', του κανονισμού αυτού. Οσάκις αμφότεροι οι σύζυγοι έχουν διπλή ιθαγένεια, καθοριστική είναι η ενεργός ιθαγένεια κατά την έννοια του εθνικού δικαίου. Αυτή ήταν, κατά την ημερομηνία του επίμαχου διαζυγίου, η συριακή ιθαγένεια. Διαπιστώθηκε επίσης ότι η αναγνώριση της επίμαχης αποφάσεως διαζυγίου δεν προσέκρουε στη δημόσια τάξη κατά την έννοια του άρθρου 12 του κανονισμού 1259/2010.

23 Με απόφαση της 2ας Ιουνίου 2015, το Oberlandesgericht München (ανώτερο περιφερειακό δικαστήριο Μονάχου), στο οποίο υποβλήθηκε η διαφορά, ανέστειλε τη διαδικασία και υπέβαλε στο Δικαστήριο διάφορα προδικαστικά ερωτήματα σχετικά με την ερμηνεία του κανονισμού 1259/2010. Το Δικαστήριο, με διάταξη της 12ης Μαΐου 2016, Sahyouni (C-281/15, EU:C:2016:343), έκρινε εαυτό προδήλως αναρμόδιο να απαντήσει στα ερωτήματα αυτά για τον λόγο, μεταξύ άλλων, ότι ο κανονισμός 1259/2010 δεν είχε εφαρμογή στην αναγνώριση αποφάσεως διαζυγίου που έχει εκδοθεί σε τρίτο κράτος και ότι το αιτούν δικαστήριο δεν είχε παράσχει κανένα στοιχείο που να αποδεικνύει ότι το εθνικό δίκαιο προέβλεπε την άμεση και ανεπιφύλακτη εφαρμογή των διατάξεων του εν λόγω κανονισμού σε περιπτώσεις όπως η επίμαχη στην κύρια δίκη. Το Δικαστήριο επισήμανε, ωστόσο, ότι το αιτούν δικαστήριο διατηρούσε την ευχέρεια να υποβάλει νέα αίτηση προδικαστικής αποφάσεως όταν θα ήταν σε θέση να παράσχει στο Δικαστήριο όλα τα στοιχεία που θα του επιτρέψουν να αποφανθεί.

24 Προς στήριξη της αιτήσεως προδικαστικής αποφάσεως, το αιτούν δικαστήριο υπογραμμίζει ότι τα διαζύγια που εκδίδονται σε τρίτο κράτος αναγνωρίζονται στη Γερμανία στο πλαίσιο της διαδικασίας που προβλέπεται από το άρθρο 107 του FamFG. Επιπροσθέτως, όσον αφορά την αναγνώριση ιδιωτικών διαζυγίων, γίνεται γενικώς δεκτό ότι τα γερμανικά δικαστήρια εξετάζουν το κύρος, από την άποψη των ουσιαστικών προϋποθέσεων, τέτοιων διαζυγίων υπό το πρίσμα του κανονισμού 1259/2010. Η δικαστική αυτή πρακτική αποτελεί συνέπεια της καταργήσεως από τον Γερμανό νομοθέτη, κατόπιν της θέσεως του εν λόγω κανονισμού σε ισχύ, της διατάξεως περί του εφαρμοστέου στο διαζύγιο ουσιαστικού δικαίου. Η κατάργηση αυτή στηρίχθηκε στο γεγονός ότι ο Γερμανός νομοθέτης, θεωρώντας ότι τα ιδιωτικά διαζύγια επίσης εμπίπτουν στον κανονισμό αυτόν, έκρινε ότι η προϊσχύσασα διάταξη είχε καταστεί άνευ αντικειμένου, λόγω ακριβώς της υπάρξεως του εν λόγω κανονισμού.

25 Υπό τις συνθήκες αυτές, το Oberlandesgericht München (ανώτερο περιφερειακό δικαστήριο Μονάχου) αποφάσισε να αναστείλει την ενώπιόν του διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:

«1) Εμπίπτουν στο κατά το άρθρο 1 πεδίο εφαρμογής του [κανονισμού 1259/2010] και περιπτώσεις ιδιωτικών διαζυγίων –εν προκειμένω, με μονομερή δήλωση ενός των συζύγων ενώπιον θρησκευτικού δικαστηρίου της Συρίας δυνάμει της Σαρία;

2) Σε περίπτωση καταφατικής απαντήσεως στο [πρώτο ερώτημα]: Πρέπει, κατά την εφαρμογή του κανονισμού [1259/2010], η εξέταση της πληρώσεως των προϋποθέσεων κατά το άρθρο 10 του κανονισμού αυτού, στις περιπτώσεις ιδιωτικών διαζυγίων:
   α) να στηρίζεται, in abstracto, σε σύγκριση με σκοπό να διαπιστωθεί κατά πόσον το εφαρμοστέο βάσει του άρθρου 8 δίκαιο παρέχει μεν πρόσβαση στο διαζύγιο και στον έτερο σύζυγο, πλην όμως εξαρτά το διαζύγιο, λόγω του φύλου του συζύγου αυτού, από άλλες διαδικαστικές και ουσιαστικές προϋποθέσεις από αυτές που διέπουν την πρόσβαση του πρώτου συζύγου, ή
   β) εξαρτάται η κρίση περί εφαρμογής του κανόνα από το αν η εφαρμογή του αλλοδαπού δικαίου, που εισάγει κατά τρόπο αφηρημένο δυσμενείς διακρίσεις, οδηγεί σε δυσμενείς διακρίσεις in concreto και στην υπό εξέταση περίπτωση;

3) Σε περίπτωση καταφατικής απαντήσεως στο [δεύτερο ερώτημα, υπό β′]: αποτελεί η συναίνεση του συζύγου, εις βάρος του οποίου γίνεται δυσμενής διάκριση, στη λύση του γάμου –ακόμη και υπό τη μορφή επικυρωθείσας αποδοχής ανταλλαγμάτων– επαρκή λόγο μη εφαρμογής του κανόνα;»

Επί των προδικαστικών ερωτημάτων

Επί του παραδεκτού

26 Επιβάλλεται, καταρχάς, η διαπίστωση ότι το αιτούν δικαστήριο έχει επιληφθεί όχι αιτήσεως διαζυγίου, αλλά αιτήσεως αναγνωρίσεως αποφάσεως διαζυγίου η οποία εκδόθηκε από θρησκευτική αρχή σε τρίτο κράτος.

27 Το Δικαστήριο έχει κρίνει ότι η αναγνώριση αποφάσεως διαζυγίου εκδοθείσας σε τρίτο κράτος δεν εμπίπτει στο δίκαιο της Ένωσης, δεδομένου ότι ούτε οι διατάξεις του κανονισμού 1259/2010 ούτε εκείνες του κανονισμού 2201/2003 ούτε άλλη νομική πράξη της Ένωσης έχουν εφαρμογή σε μια τέτοια αναγνώριση (βλ., υπό την έννοια αυτή, διάταξη της 12ης Μαΐου 2016, Sahyouni, C-281/15, EU:C:2016:343, σκέψεις 22 και 23).

28 Εντούτοις, από πάγια νομολογία του Δικαστηρίου προκύπτει ότι η ερμηνεία διατάξεως του δικαίου της Ένωσης μπορεί να έχει σημασία στην περίπτωση κατά την οποία, καίτοι τα περιστατικά της υποθέσεως της κύριας δίκης δεν εμπίπτουν ευθέως στο πεδίο εφαρμογής του δικαίου της Ένωσης, οι διατάξεις του δικαίου αυτού έχουν καταστεί εφαρμοστέες δυνάμει της εθνικής νομοθεσίας, η οποία προβλέπει, για καταστάσεις των οποίων όλα τα στοιχεία περιορίζονται στο εσωτερικό ενός μόνον κράτους μέλους, λύσεις αντίστοιχες με αυτές που προβλέπει το δίκαιο της Ένωσης (βλ., υπό την έννοια αυτή, απόφαση της 15ης Νοεμβρίου 2016, Ullens de Schooten, C-268/15, EU:C:2016:874, σκέψη 53 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

29 Συναφώς, το αιτούν δικαστήριο επισημαίνει ότι, βάσει του γερμανικού δικαίου, ο κανονισμός 1259/2010 έχει εφαρμογή για την αναγνώριση στη Γερμανία των ιδιωτικών διαζυγίων που εκδίδονται σε τρίτο κράτος, όπως, μεταξύ άλλων, το επίμαχο στην κύρια δίκη.

30 Ειδικότερα, από τα στοιχεία που παρέσχε το αιτούν δικαστήριο καθώς και από τις παρατηρήσεις της Γερμανικής Κυβερνήσεως προκύπτει ότι, βάσει του γερμανικού δικαίου, η αναγνώριση των διαζυγίων που εκδίδονται σε τρίτο κράτος πραγματοποιείται στο πλαίσιο της διαδικασίας που προβλέπεται από το άρθρο 107 του FamFG. Σύμφωνα με τη διάταξη αυτή, η αναγνώριση των διαπλαστικού χαρακτήρα αποφάσεων αλλοδαπού κρατικού δικαστηρίου ή αλλοδαπής κρατικής αρχής περί απαγγελίας διαζυγίου πραγματοποιείται χωρίς οιονδήποτε έλεγχο νομιμότητας, ενώ η αναγνώριση των ιδιωτικών διαζυγίων προϋποθέτει έλεγχο του κύρους τους υπό το πρίσμα του ουσιαστικού δικαίου του κράτους που καθορίζεται από τους οικείους κανόνες συγκρούσεως δικαίων.

31 Ως προς το τελευταίο αυτό σημείο, διευκρινίζεται ότι, πριν από την έναρξη της ισχύος του κανονισμού 1259/2010, το εφαρμοστέο στο διαζύγιο ουσιαστικό δίκαιο καθοριζόταν από τον κανόνα συγκρούσεως δικαίων του άρθρου 17 του EGBGB, όπως αυτό ίσχυε μέχρι τις 28 Ιανουαρίου 2013. Με τη θέση του εν λόγω κανονισμού σε ισχύ, ο Γερμανός νομοθέτης, εκκινώντας από την παραδοχή ότι ο εν λόγω κανονισμός είχε εφαρμογή και στα ιδιωτικά διαζύγια, έκρινε ότι η εξέταση του κύρους ιδιωτικού διαζυγίου που εκδόθηκε σε τρίτο κράτος, προκειμένου αυτό να αναγνωρισθεί στη Γερμανία, έπρεπε στο εξής να πραγματοποιείται υπό το πρίσμα του δικαίου του κράτους που καθορίζεται από τους κανόνες συγκρούσεως δικαίων του κανονισμού 1259/2010.

32 Ως εκ τούτου, με τον νόμο περί προσαρμογής του ιδιωτικού διεθνούς δικαίου στον κανονισμό 1259/2010 και τροποποιήσεως άλλων διατάξεων του ιδιωτικού διεθνούς δικαίου, ο Γερμανός νομοθέτης τροποποίησε το άρθρο 17, παράγραφος 1, του EGBGB και κατάργησε τον κανόνα συγκρούσεως δικαίων που περιεχόταν σε αυτό και ο οποίος είχε καταστεί παρωχημένος. Στο πλαίσιο αυτό, βάσει της γερμανικής νομικής πρακτικής, από την έναρξη ισχύος του κανονισμού 1259/2010, για την αναγνώριση στη Γερμανία ιδιωτικού διαζυγίου που εκδόθηκε σε τρίτο κράτος, οι ουσιαστικές προϋποθέσεις στις οποίες πρέπει να ανταποκρίνεται το διαζύγιο αυτό εξετάζονται υπό το πρίσμα του δικαίου του κράτους το οποίο καθορίζεται με βάση τον εν λόγω κανονισμό.

33 Τούτου δοθέντος, όπως υπογραμμίζει το αιτούν δικαστήριο, αν αποδειχθεί ότι ο κανονισμός 1259/2010 δεν έχει εφαρμογή επί των ιδιωτικών διαζυγίων, η διαφορά της οποίας έχει επιληφθεί θα κριθεί βάσει των γερμανικών διατάξεων ιδιωτικού διεθνούς δικαίου.

34 Κατά συνέπεια, πρέπει να γίνει δεκτό ότι οι προϋποθέσεις τις οποίες καθιερώνει η νομολογία που παρατίθεται στη σκέψη 28 της παρούσας αποφάσεως πληρούνται και, επομένως, τα προδικαστικά ερωτήματα του αιτούντος δικαστηρίου είναι παραδεκτά.

Επί του πρώτου ερωτήματος

35 Με το πρώτο ερώτημά του, το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ' ουσίαν, να διευκρινισθεί αν το άρθρο 1 του κανονισμού 1259/2010 έχει την έννοια ότι διαζύγιο το οποίο απορρέει από μονομερή δήλωση βουλήσεως ενός από τους συζύγους ενώπιον θρησκευτικού δικαστηρίου, όπως το επίμαχο στην κύρια δίκη, εμπίπτει στο καθ' ύλην πεδίο εφαρμογής του κανονισμού αυτού.

36 Προκειμένου να δοθεί απάντηση στο ερώτημα αυτό, για την ερμηνεία της εν λόγω διατάξεως που ορίζει το καθ' ύλην πεδίο εφαρμογής του κανονισμού αυτού πρέπει να ληφθεί υπόψη όχι μόνον το γράμμα της, αλλά και το πλαίσιο στο οποίο εντάσσεται και οι σκοποί που επιδιώκονται με τη ρύθμιση της οποίας αποτελεί μέρος (βλ., υπό την έννοια αυτή, απόφαση της 11ης Ιουλίου 2013, Csonka κ.λπ., C-409/11, EU:C:2013:512, σκέψη 23 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

37 Όσον αφορά, πρώτον, τη διατύπωση του άρθρου 1 του κανονισμού 1259/2010, το εν λόγω άρθρο προβλέπει απλώς, στην παράγραφο 1, ότι ο κανονισμός αυτός εφαρμόζεται στο διαζύγιο και τον δικαστικό χωρισμό σε περιπτώσεις στις οποίες υπάρχει σύγκρουση δικαίων. Στην παράγραφο 2, το εν λόγω άρθρο απαριθμεί τα ζητήματα τα οποία αποκλείονται από το πεδίο εφαρμογής του ίδιου κανονισμού, «ακόμα και αν τίθενται απλώς ως προκαταρκτικό ερώτημα στα πλαίσια διαδικασίας διαζυγίου ή δικαστικού χωρισμού». Επομένως, το γράμμα του εν λόγω άρθρου δεν παρέχει κανένα χρήσιμο στοιχείο για τον προσδιορισμό της κατά το άρθρο αυτό έννοιας του «διαζυγίου».

38 Όσον αφορά, δεύτερον, το πλαίσιο στο οποίο εντάσσεται το άρθρο 1 του κανονισμού 1259/2010, καταρχάς, επισημαίνεται ότι καμία διάταξη του κανονισμού αυτού δεν παρέχει ορισμό της κατ' αυτόν έννοιας του διαζυγίου. Ειδικότερα, το άρθρο 3 του εν λόγω κανονισμού ορίζει μόνον τις έννοιες «συμμετέχον κράτος μέλος» και «δικαστήριο», εκ των οποίων η τελευταία νοείται ως περιλαμβάνουσα «οιαδήποτε αρμόδια αρχή των συμμετεχόντων κρατών μελών».

39 Περαιτέρω, μολονότι είναι αληθές ότι τα ιδιωτικά διαζύγια δεν αποκλείονται ρητώς από το πεδίο εφαρμογής του κανονισμού 1259/2010, όπως παρατήρησε ο γενικός εισαγγελέας με το σημείο 60 των προτάσεών του, οι αναφορές στην παρέμβαση «δικαστηρίου» και στην ύπαρξη «διαδικασίας» που περιέχονται σε διάφορες διατάξεις του κανονισμού, όπως στο άρθρο 1, παράγραφος 2, στο άρθρο 5, παράγραφοι 2 και 3, στα άρθρα 8 και 13, καθώς και στο άρθρο 18, παράγραφος 2, του εν λόγω κανονισμού, καθιστούν σαφές ότι ο κανονισμός αφορά αποκλειστικά τα διαζύγια που απαγγέλλονται είτε από κρατικό δικαστήριο είτε από δημόσια αρχή ή υπό τον έλεγχό της. Εξάλλου, το γεγονός ότι το άρθρο 18, παράγραφος 1, του ίδιου κανονισμού αναφέρεται στις «αγωγές» επιρρωννύει την άποψη αυτή.

40 Τέλος, κατά την αιτιολογική σκέψη 10 του κανονισμού 1259/2010, το καθ' ύλην πεδίο εφαρμογής και το διατακτικό του κανονισμού θα πρέπει να συνάδουν με τον κανονισμό 2201/2003.

41 Σύμφωνα με το άρθρο 1, παράγραφος 1, στοιχείο α', του δευτέρου αυτού κανονισμού, ο κανονισμός αυτός «εφαρμόζεται, ανεξάρτητα από το είδος του δικαστηρίου […] στο διαζύγιο». Εξάλλου, το άρθρο 2, σημείο 4, του εν λόγω κανονισμού ορίζει ως «απόφαση», κατά την έννοια του ίδιου κανονισμού, μεταξύ άλλων, «κάθε απόφαση διαζυγίου […] που εκδίδεται από δικαστήριο κράτους μέλους, ασχέτως ονομασίας της, όπως "διαταγή", "διάταξη" ή "απόφαση"».

42 Δεν θα ήταν συνεπές ο ίδιος όρος διαζύγιο που χρησιμοποιείται σε αμφότερους τους κανονισμούς αυτούς να ορίζεται διαφορετικά και, συνακόλουθα, να έχει ως αποτέλεσμα τη διαφοροποίηση των αντίστοιχων πεδίων εφαρμογής τους.

43 Ως προς το τελευταίο αυτό σημείο, πρέπει να υπομνησθεί ότι τόσο ο κανονισμός 1259/2010 όσο και ο κανονισμός 2201/2003 θεσπίστηκαν στο πλαίσιο της πολιτικής στον τομέα της δικαστικής συνεργασίας σε αστικές υποθέσεις. Επιπροσθέτως, από τις παρατηρήσεις της Επιτροπής προκύπτει ότι αυτή είχε, μάλιστα, εξετάσει, στην πρόταση κανονισμού του Συμβουλίου για την τροποποίηση του κανονισμού 2201/2003 όσον αφορά τη διεθνή δικαιοδοσία και για τη θέσπιση κανόνων σχετικά με το εφαρμοστέο δίκαιο σε γαμικές διαφορές [COM(2006) 399], το ενδεχόμενο να εισαγάγει στον κανονισμό 2201/2003 κανόνες συγκρούσεως δικαίων στον τομέα του διαζυγίου, αλλά καθόσον η πρόταση αυτή δεν έγινε δεκτή, οι εν λόγω κανόνες αποτέλεσαν τελικώς αντικείμενο χωριστού κανονισμού, εν προκειμένω του κανονισμού 1259/2010.

44 Όσον αφορά, τρίτον, τον σκοπό του κανονισμού 1259/2010, ο κανονισμός αυτός, όπως προκύπτει από τον τίτλο του, θεσπίζει ενισχυμένη συνεργασία μεταξύ των συμμετεχόντων κρατών μελών στον τομέα του δικαίου που είναι εφαρμοστέο στο διαζύγιο και τον δικαστικό χωρισμό.

45 Όπως παρατήρησε ο γενικός εισαγγελέας με το σημείο 65 των προτάσεών του, κατά τον χρόνο της εκδόσεως του εν λόγω κανονισμού, στις έννομες τάξεις των συμμετεχόντων σε αυτή την ενισχυμένη συνεργασία κρατών μελών, μόνον όργανα δημόσιου χαρακτήρα μπορούσαν να εκδώσουν αποφάσεις με νομική ισχύ στον τομέα αυτόν. Επομένως, πρέπει να γίνει δεκτό ότι, με την έκδοση του εν λόγω κανονισμού, ο νομοθέτης της Ένωσης είχε αποκλειστικώς υπόψη τις περιπτώσεις στις οποίες το διαζύγιο απαγγέλλεται είτε από κρατικό δικαστήριο είτε από δημόσια αρχή ή υπό τον έλεγχό της και ότι, κατά συνέπεια, πρόθεσή του δεν ήταν να εφαρμοστεί ο εν λόγω κανονισμός σε άλλα είδη διαζυγίου, όπως εκείνα που όπως το επίμαχο εν προκειμένω στηρίζονται σε «μονομερή δήλωση ιδιωτικής βουλήσεως» ενώπιον θρησκευτικού δικαστηρίου.

46 Η ερμηνεία αυτή επιρρωννύεται από το γεγονός, το οποίο επικαλέστηκε η Επιτροπή κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση, ότι κατά τις διαπραγματεύσεις που οδήγησαν στην έκδοση του κανονισμού 1259/2010 ουδεμία αναφορά έγινε στην εφαρμογή του επί των ιδιωτικών διαζυγίων.

47 Συναφώς, καίτοι είναι αληθές ότι, μετά την έκδοση του κανονισμού 1259/2010, διάφορα κράτη μέλη προέβλεψαν στις έννομες τάξεις τους τη δυνατότητα απαγγελίας διαζυγίου χωρίς την παρέμβαση κρατικής αρχής, εντούτοις γεγονός παραμένει ότι, όπως επισήμανε ο γενικός εισαγγελέας με το

σημείο 66 των προτάσεών του, η υπαγωγή των ιδιωτικών διαζυγίων στο πεδίο εφαρμογής του κανονισμού αυτού θα απαιτούσε προσαρμογές που εμπίπτουν στην αποκλειστική αρμοδιότητα του νομοθέτη της Ένωσης.

48 Επομένως, υπό το πρίσμα του περιεχόμενου στον κανονισμό 2201/2003 ορισμού του «διαζυγίου», από τους σκοπούς που επιδιώκει ο κανονισμός 1259/2010 προκύπτει ότι αυτός διέπει μόνον τα διαζύγια που απαγγέλλονται είτε από κρατικό δικαστήριο είτε από δημόσια αρχή ή υπό τον έλεγχό της.

49 Κατόπιν των προεκτεθέντων, στο πρώτο ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 1 του κανονισμού 1259/2010 έχει την έννοια ότι διαζύγιο το οποίο απορρέει από μονομερή δήλωση βουλήσεως ενός από τους συζύγους ενώπιον θρησκευτικού δικαστηρίου, όπως το επίμαχο στην κύρια δίκη, δεν εμπίπτει στο καθ' ύλην πεδίο εφαρμογής του κανονισμού αυτού.

Επί του δευτέρου και του τρίτου ερωτήματος

50 Λαμβανομένης υπόψη της απαντήσεως που δόθηκε στο πρώτο ερώτημα, παρέλκει η απάντηση στο δεύτερο και στο τρίτο ερώτημα.

Επί των δικαστικών εξόδων

51 Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπίπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων. Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν όσοι υπέβαλαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, πλην των ως άνω διαδίκων, δεν αποδίδονται.

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο (πρώτο τμήμα) αποφαίνεται:

Το άρθρο 1 του κανονισμού (ΕΕ) 1259/2010 του Συμβουλίου, της 20ής Δεκεμβρίου 2010, για τη θέσπιση ενισχυμένης συνεργασίας στον τομέα του δικαίου που είναι εφαρμοστέο στο διαζύγιο και τον δικαστικό χωρισμό, έχει την έννοια ότι διαζύγιο το οποίο απορρέει από μονομερή δήλωση βουλήσεως ενός από τους συζύγους ενώπιον θρησκευτικού δικαστηρίου, όπως το επίμαχο στην κύρια δίκη, δεν εμπίπτει στο καθ' ύλην πεδίο εφαρμογής του κανονισμού αυτού.

(υπογραφές)